

Federalisme Plurinacional i Segona Transició. Una oportunitat perduda

Jaime Pastor* | jpastor@poli.uned.es

En els darrers anys, l'estructura de l'Estat espanyol ha esdevingut un dels temes centrals de l'agenda política. Diferents propostes s'han posat damunt la taula, des de l'immobilisme constitucional al Pla Ibarretxe, destacant l'opció federalitzant de «l'Espanya Plural». Tot aquest procés, anomenat des de diferents sectors com la Segona Transició, havia generat moltes expectatives a Catalunya, però ha conclòs amb la constatació de l'incapacitat de transformació de l'Estat espanyol.

A l'hora de reflexionar sobre els factors que han conduït a la frustració de les expectatives obertes per la reforma de l'Estatut i l'Espanya plural, sembla obligat destacar en primer lloc aquells que tenen a veure amb el pes politico-cultural, que en amplis sectors de la societat espanyola tenen la mitificació interessada de la «Transició política» i la Constitució de 1978, i en segon lloc aquells altres derivats de la manca de fermesa del PSOE per fer front a la reactivació per part de la dreta i sectors del propi partit d'un imaginari nacionalis-

* Professor de Ciència Política de la UNED

L'Estat espanyol, malgrat ser el bressol d'un dels primers Estats moderns d'Europa, fracassà en el desenvolupament i consolidació d'un Estat-nació

ta espanyol excel·lent, malgrat comptar amb una majoria parlamentària suficient. Els fets recents a Navarra per desgràcia vénen a confirmar, en nom d'un electoralisme a curt termini més que discutible, el triomf dels defensors d'una «Espanya singular» i allunyant així la possibilitat d'avançar cap a un federalisme plurinacional, lliurement constituït pels pobles que es troben dins de l'Estat espanyol.

Aquest diagnòstic no suposa menystenir la influència que hagin pogut tenir altres actors –com és el cas d'ETA–, alguns elements de distorsió en els debats suscitats –com passa amb els greuges comparatius derivats de la constant confusió entre «federalisme» i «insolidaritat» quan s'aborden temes com el sistema de finançament– o aspectes que poden ser criticables en determinats discursos i pràctiques nacionalistes «perifèriques». Però personalment, considero que cap d'ells ha tingut una rellevància com aquells inherents als relacionats amb el llegat de la Transició i el comportament dels poders polítics i mediàtics de l'àmbit estatal, ja que són aquests els que tenen una major responsabilitat en les dificultats sorgides per trobar l'encaix necessari dels nacionalismes sense Estat.

El nacionalisme espanyol i la «Transició política» com a mite

Són moltes i diverses les interpretacions de la història i no hi ha dubte que els diferents nacionalismes tendeixen

a combinar memòria i oblit a l'hora de seleccionar els esdeveniments que justifiquen els seus imaginaris col·lectius. Però allò que sembla àmpliament acceptat és que l'especificitat del cas espanyol està en el fet que, malgrat ser el bressol d'un dels primers Estats moderns d'Europa, el seu procés de desenvolupament i potencial consolidació es va veure debilitat tant pel seu fracàs imperial com per les tensions «centre-perifèria» internes dins de la península com per les contradiccions derivades del desigualment i relativament dèbil procés d'industrialització com de l'estructura de classes que es va anar configurant.

Un procés de state building exigia un altre de nation building que dotés de legitimitat a aquest i permetés la socialització del conjunt de la població entorn als seus referents comuns. Però aquí és on es produeix un fracàs notable, com es pot comprovar, tot i el complex i contradictori impuls de la «Guerra de la Independència»¹ i de les Corts de Cadis, amb les limitacions dels diferents instruments de nacionalització político-culturals utilitzats per l'Estat –llengua, escola, Exèrcit, Església– incloses les guerres colonials al nord d'Àfrica i després les d'Amèrica i sobretot amb l'experiència avortada de la Primera República i l'entrada en el període de Restauració monàrquica sota l'hegemonia conservadora i centralista.

En un clima general en el qual el sentit de pertinença a una ciutadania, a una nació i a una Estat comú no ha

1 Anomenada per la historiografia catalana «Guerra del Francès» (1808-1814)

Ni tant sols elements claus de la simbologia –la bandera, l'himne, les festivitats– troben en el cas espanyol la suficient acceptació popular per generar hàbits quotidians

aconseguit un consens generalitzat s'entén millor la indiferència popular davant les conseqüències del «Desastre del 98», la crisi de legitimitat de la Restauració i sobretot, el desenvolupament dels nacionalismes «perifèrics» que la seguí. Ni tan sols elements claus de la simbologia que serveixen per fomentar un «nacionalisme banal»² –la bandera, l'himne, les festivitats– troben en el cas espanyol la suficient acceptació popular per generar hàbits quotidians en la majoria de la població, ja que han estat i continuen essent objecte permanent de conflicte. En canvi, la Triple Aliança de 1923 i després la Galeuzca de 1933 marcaran un desafiament creixent a un Estat espanyol que es volia uniforme i que només en un breu període de temps arribà a reconèixer uns Estatuts d'Autonomia que per desgràcia, van tenir una escassa durada.

Malgrat tot, aquestes limitacions no van impedir que una vegada frustrades les esperances de canvi polític i social de la Segona República pel franquisme i la seva implacable Dictadura, s'anés reafirmant un nacionalisme espanyol etnicista, conservador, centralista i catòlic tradicional, construït a més sobre la base de la conversió en «enemics interiors» dels altres nacionalismes. En canvi, l'associació entre la Dictadura i aquest nacionalisme espanyol tradicional fomentà, sobretot a partir de la dècada dels 60 una reacció adversa creixent en les majories significatives del País Basc, Catalunya i Galícia i altres llocs

que aniran associant les seves aspiracions nacionals a la necessitat d'enderrocar el franquisme. Fou aquesta aliança entre nacionalismes «perifèrics» i antifranquisme allò que conduí a la majoria de l'esquerra d'àmbit estatal sota la Dictadura a reivindicar el dret a l'autodeterminació de les «nacionalitats», si bé aquesta demanda fou atenuant, a mesura que ens apropàvem al final del franquisme, pel compromís de respectar «la unitat de l'Estat espanyol», com fou el cas de la Junta Democràtica.

Però va ser llavors quan l'oportunitat que es va obrir amb la Transició política trobà molt aviat unes barreres que no arribaren a ser superades. En efecte, el fet que en l'elaboració de la Constitució de 1978 s'assumiren per part de la majoria de forces polítiques antifranquistes una concepció primordial de la nació espanyola en el seu preàmbul i, a continuació, es reafirmés taxativament en el seu article 2 la preeminència total i exclusiva –fins i tot acceptant amb enormes dificultats el terme «nacionalitat»– de la nació espanyola «indissoluble» i «indivisible»– sota la protecció de l'Exèrcit i amb la Monarquia com a símbol intocable, a més d'una bandera i un himne associats al franquisme– donà a aquest nacionalisme espanyol, malgrat no anar acompanyat de la condemna de la Dictadura, un pedigrí democràtic davant de la majoria de la societat espanyola que no havia tingut fins el moment. No obstant, fins i tot comptant amb l'aprovació majoritària del text constitucional, la percepció entre sectors significatius de les «nacionalitats històriques», especialment

2 BILLIG, M., 2006

Durant els segles XIX i XX neix un nacionalisme espanyol etnicista, conservador, centralista i catòlic, construït sobre la base que els altres nacionalismes són els «enemics interiors»

el País Basc, del dèficit de legitimitat inherent al nou règim en aquesta matèria es convertirà en estructural, arribant als nostres dies.

El desenvolupament posterior de l'Estat autònic permeté, dins de les ambigüitats del Títol VIII i del marge que oferien algunes Disposicions Addicionals i Transitòries, la construcció sociopolítica de diferents identitats nacionals i regionals així com un cert grau d'autogovern, malgrat que aquest estigui sempre depenent de qui governa al «centre», de l'existència o no de majories absolutes d'un sol partit en el parlament espanyol, de la vigilància del Tribunal Constitucional o dels propis interessos de les elits polítiques i econòmiques que es van anar configurant en les diferents Comunitats Autònomes. Moltes d'aquestes «noves» identitats s'han mostrat com a compatibles amb la identitat nacional espanyola i allò que és més rellevant, també han tingut un caràcter parcialment reactiu –exceptuant, i no per casualitat donada la seva història, el cas galleg– enfront a les pressions per un major autogovern procedent de Catalunya i El País Basc, tot i que finalment aquestes s'han beneficiat dels seus avenços. El resultat final d'aquest procés ha estat l'enfortiment de la realitat plurinacional i pluriregional del conjunt del territori de l'Estat espanyol, a la qual s'han anat sumant en els últims temps la realitat multicultural derivada del pes creixent d'una població treballador emigrant «no comunitària». Al context de la UE, on encara mantenen el seu paper protagonista els executius estatals dins

del procés de presa de decisions dels òrgans comunitaris, ha anat oferint un nova estructura d'oportunitats en la qual els nacionalismes sense Estat es troben en processos de redefinició de les seves demandes d'autodeterminació i sobirania per aspirar a configurar-se com a nous subjectes polítics, com s'està produint ara a Escòcia.³

Un nacionalisme constitucional excel·lent.

És cert que en aquest nou context hi ha hagut una evolució del nacionalisme espanyol i que la seva variant nacional-catòlica és minoritària.⁴ Fins i tot, hi ha hagut un tímid i interessant intent per part de José Maria Aznar de reivindicar, davant la necessitat de trobar aliances per governar el 1996, l'actitud de Manuel Azaña (1880-1940) davant la qüestió catalana durant la Segona República; però aquesta controvertida referència va ser molt aviat abandonada en front al pes que seguia tenint la «llarga ombra» de José Ortega y Gasset (1883-1955) i sobretot, la por a reobrir el debat sobre el passat. Més tard, en el Congrés celebrat el 2002, el PP es va atrevir a adoptar el concepte de «patriotisme constitucional» desenvolupat per Jürgen Habermas; però altra vegada aquest esforç de «modernització» acabà veient-se frustrat, ja que

3 DARDANELLI, P., 2005

4 NUÑEZ SEIXAS, X. M., 2004

L'esquerra estatal sota la Dictadura reivindicava el dret a l'autodeterminació de les «nacionalitats», si bé s'atenuà pel compromís de respectar «la unitat de l'Estat espanyol»

no només pretenia ignorar la necessitat de fer el constantment aparcat judici històric amb la Dictadura franquista sinó que, a més, identificava aquest «patriotisme» amb la defensa incondicional del text constitucional, per la qual cosa en realitat es tractava d'un mer adorn retòric que no tenia, a més, cap utilitat per aconseguir una major penetració electoral en zones com Catalunya o El País Basc. En realitat, aquesta trajectòria, acompanyada per l'adaptació oportunista dels seus elits governants a Galícia i altres Comunitats Autònomes als respectius «fets diferencials» per obtenir competències, només serví perquè finalment la dreta hereva d'AP acabés acceptant allò que aquesta no va voler assumir al 1978 –Estat de les Autonomies i el terme «nacionalitat»-, però sempre en termes reactius en front als altres nacionalismes en nom d'una única «Nació de ciutadans» i sense ocultar el seu suport al «negacionisme» pseudohistoricista sobre la Guerra Civil.

També hi hagué per part del PSOE un esforç de «modernització» de la idea d'Espanya des de l'arribada al govern al 1982, evitant sempre qüestionar el «pacte de silenci» de la Transició i assumint sense complexos la preocupació per fomentar diferents formes de «nacionalisme banal». Però més enllà de l'esport, la seva ratificació al 1987 del 12 d'octubre com a «festa nacional» ni les iniciatives en torn als diferents fets del 1992 –destacant entre ells el V Centenari del «Descobriment d'Amèrica»-, aconseguiren avenços susceptibles, ja que es donaven

en un context de ruptura del debat sobre els nacionalismes a Europa després de la caiguda del bloc soviètic i la crisi iugoslava.

Precisament, com a rèplica a les reivindicacions del dret a l'autodeterminació que sorgeixen des dels parlaments basc i català en aquests anys, dins del PSOE sorgeixen veus disposades a aplicar el concepte de «patriotisme constitucional» al cas espanyol. És el senador Juan José Laborda qui destaca en aquesta tasca però associant aquesta idea a l'article 2 de la Constitució espanyola: «En la Constitución de 1978 este patriotismo, en mi opinión, está recogido y definido en el artículo segundo cuando se afirma: 'La Constitución se fundamenta en la indisoluble unidad de la Nación española, patria común e indivisible de todos los españoles, y reconoce y garantiza el derecho a la autonomía de las nacionalidades y regiones que la integran y la solidaridad entre todas ellas'.⁵ Amb aquesta proposta no es fa més que repetir el vell argument que Espanya és l'única nació que, a més de cultural, té un caràcter polític, subsumint les demés a aquesta i sense atrevir-se tampoc a reobrir el debat sobre el passat franquista. El canvi fou de curt recorregut i només es tornaria a parlar de «patriotisme constitucional» a començaments del nou segle.

En resum, al llarg de tot aquest temps la resistència de les diferents variants del nacionalisme espanyol a adap-

5 LABORDA, J. J., 1992. Pàgines 52-53

La resistència del nacionalisme espanyol a adaptar-se a la diversitat nacional es reflexa en la consideració de la cessió de qualsevol competència a Catalunya com un debilitament de l'Estat

tar-se a una diversitat nacional creixent i a deixar pas a la construcció efectiva d'un Estat compost, a pensar en «federal» i en «plurinacional», ha estat constant i s'ha reflectit en la tendència a considerar que qualsevol competència cedida a Catalunya i El País Basc –inclòs, i no per casualitat, el dret a comptar amb seleccions esportives pròpies– suposa un debilitament de l'Estat espanyol i, per tant, «d'Espanya». Només en termes de la «governabilitat» i de la estabilitat parlamentària les forces governants a l'Estat es van veure obligades a fer concessions, amb la idea sempre posada en què aquestes podien ser reversibles en el futur, com ja van intentar amb la Llei Orgànica d'Harmonització del Procés Autòmic (LOHPA) –producte per cert del «golpe blando» posterior al 23-F de 1981–; aquesta llei acabaria veient-se relativament frustrada pel Tribunal Constitucional però es convertiria en una referència de la voluntat de posar límits a les «comunitats històriques» en el marc d'un Estat autòmic que, com s'ha criticat per altres col·legues, manté certes asimetries però no és federal i es pretén que a mitjà termini acabi essent «simètric».

Allò més preocupant és que cada vegada que es recorda la «Transició política» es reforça el mite entorn a aquest període i tant la dreta espanyola com sectors representatius del PSOE es reafirmen en la impossibilitat de qüestionar allò que fou el seu principal producte: la Constitució de 1978. D'aquesta manera, allò que no fou en realitat més que un resultat d'un fals «consens» al qual

es va arribar entorn al «pacte de silenci» sobre la Dictadura franquista, la preservació de la «unitat d'Espanya» com a única nació o fins i tot la negativa a una «federalització» de l'Estat, s'ha convertit en una barrera infranquejable al procés de reforma dels Estatuts d'Autonomia que es va obrir després de la derrota del PP en les eleccions del març de 2004. Com s'ha escrit en un treball recent, «la Constitución pasó a tener un estatus semisagrado como texto legal, de tal modo que la posibilidad de reformarla en un futuro se hizo mucho más difícil. Así pues, el espacio político en el que los nacionalistas periféricos podían proponer demandas 'aceptables' quedó reducido a las fronteras del texto constitucional, fronteras, hemos de subrayar, normalmente definidas por los patriotas constitucionales en términos de federalismo simétrico».⁶ Ni tant sols el «constitucionalisme útil», propugnat per Miguel Herrero y Rodríguez de Miñón (1940) i Ernest Lluch (1937-2000), entre d'altres, s'ha pogut obrir camí al llarg d'aquest procés.

Per tant, el balanç de la història recent porta a la constatació que es manté una relació jeràrquica entre les diferents nacionalitats existents a l'Estat espanyol i que no ha estat possible ni tant sols avançar cap a un acord federal entre els diferents pobles que l'integren en condicions d'igualtat i de reconeixement de la diversitat. Aquest fet no ha impedit certa descentralització política i l'assump-

6 BALFOUR, S. i QUIROGA A., 2007. Pàgina 173

La negativa a entrar a discutir el Pla Ibarretxe i les successives retallades a l'Estatut català confirmen que el sostre està posat a l'Estat de les Autonomies

ció de noves competències per les diferents Comunitats Autònomes i ha inclòs l'adopció de «nacionalitat històrica» per altres «regions»; però aquest últim, ha format part més de la retòrica per l'autolegitimació de les seves elits respectives que de l'exigència d'extreure totes les implicacions jurídico-polítiques d'aquestes fórmules.

El fet que aquest procés hagi acabat essent així, malgrat els intents de «modernització « d'alguns discursos nacionalistes espanyols, s'ha vist sens dubte reforçat per la involució que l'ambigua i tímida proposta d'una «Espanya plural» avançada per José Luís Rodríguez Zapatero ha anat coneixent a mesura que l'imaginari nacionalista espanyol dominant ha estat reactivat utilitzant com excusa, primer, la reforma de l'Estatut català i, de nou, les dificultats del «procés de pau» iniciat després de la declaració d'alto el foc d'ETA el març del 2006 i frustrat el 30 de desembre del mateix any. Aquest imaginari ha mostrat de nou la seva funcionalitat per la dreta i les institucions no electes de l'Estat –Corona i Exèrcit– i fins i tot per fraccions significatives del gran capital espanyol, la jerarquia eclesiàstica i les seves respectives plataformes mediàtiques; per totes elles ha actuat com un element vertebrador i mobilitzador de capes socials populars immerses en un context d'inseguretat en el pla social, a causa dels efectes del capitalisme neoliberal, però també en la seva «cohesió nacional» enfront a la pressió dels nacionalismes sense Estat i a la presència creixent de població treballadora immigrant, percebuda moltes vegades, sobretot en

el cas de la procedent de l'Àfrica, com una «amença» a la seva seguretat. No fa falta insistir en què tot això s'ha vist reforçat per l'onada neoconservadora que afecta a molts nacionalismes d'Estat des de l'11-S de 2001, com estem veient a EUA, Gran Bretanya o França.

Quina «Espanya plural»?

En realitat, aquesta proposta va començar a ser esbossada des del juliol de 2000 quan Zapatero va ser escollit secretari general del PSOE enfront a José Bono. Havia estat un dels autors de la «Declaració de Mérida», feta pública l'octubre de 1998 –posteriorment, per cert, a la «Declaració de Barcelona», del juliol del mateix any, feta PNV, CiU i BNG– en la qual els presidents de les Comunitats Autònomes d'Andalusia, Castella la Manxa i Extremadura expressaven la seva preocupació per «las posiciones nacionalistas que cuestionan la cohesión garantizada en la Constitución y niegan la soberanía de los españoles en su conjunto». Malgrat la influència d'aquest sector dins del PSOE, en aquesta nova etapa es reinicia un intent de reformulació del discurs socialista sobre la qüestió nacional i autonòmica que en un primer moment es centre en la recuperació del concepte de «patriotisme constitucional» .

De nou és Juan José Laborda qui expressa una actualització d'aquesta idea sostenint que «la voluntad de in-

El nacionalisme espanyol es mou entre les idees de «Nació de nacions» i «Nació de ciutadans», ambdues cegues davant l'exigència legítima de reconeixement de les altres identitats nacionals

tegrar a los nacionalistas –referint-se fonamentalment als partits d'àmbit català i basc– se justifica en que el proyecto político de un nuevo patriotismo busca actualizar dentro de la Constitución esa memoria de una singularidad política e institucional»; per tant, «definir una concepción patriótica basada en la Constitución, pero incorporando también otros valores y emociones compatibles con ella, es una tarea que yo estimo digna de las aspiraciones de la izquierda que quiere volver a gobernar».7 S'esbossa així una disposició a cercar un cert «encaix» pels altres nacionalismes però sempre dins dels límits constitucionals. No obstant, cal pensar que el nou secretari general del PSOE aspirava a incentivar una interpretació més oberta del text constitucional, estimulat sens dubte pel necessari suport d'un PSC amb expectatives d'arribar a governar i pel gir que el PSE estava donant després del fracàs del «bloc constitucionalista» amb el PP i la possibilitat de reobrir un procés de pau i de negociació al País Basc.

Malgrat tot, el pes d'alguns «barons» espanyols a l'hora d'acotar aquest discurs es tornaria a manifestar molt aviat. El document «La España Plural: la España Constitucional, la España Unida, la España en Positivo» del Consell Territorial del PSOE d'agost de 2003, fou un exemple clar d'aquest fet. En ell mateix, es parteix de que «Nuestra Constitución reconoce y consagra una nación españo-

la cuya unidad es compatible con el reconocimiento del derecho a la autonomía de las nacionalidades y regiones que la integran, sobre la base de la solidaridad entre sus pueblos y del respeto a su diversidad social, política, lingüística y cultural». Malgrat l'autodefinició de «no nacionalistas», en el document es sosté que «Los socialistas queremos a España que ni necesita ser inventada ni se encuentra en discusión. España es y ha sido siempre la pasión de los socialistas. España son los españoles que la hacen en su Historia y en cada generación». Aquest fet no impedeix la voluntat de promoure «una cultura política capaz de innovar y apostar por la mejor España y por lo que tiene que ser: un país plural, dinámico, cimentado en identidades compatibles y no conflictivas entre sí, donde la idea de lo común que funda nuestra convivencia no pueda ser arrogada patrimonio privativo de nadie en particular».

Amb bona voluntat, cal trobar en fragments com aquest darrer una tímida disposició a fomentar una idea d'Espanya com «Nació de nacions» que vagi més enllà de l'establerta en la «primera transició». Però la barrera segueix estant en la Constitució de 1978, si bé des d'una lectura que es diu oberta però que segueix sense atrevir-se a qüestionar la preeminència de la nació espanyola ni a proposar una futura reforma constitucional. Ni tant sols el federalisme apareix mencionat com una via futura «d'encaix» dels nacionalismes sense Estat. El reconeixement de la realitat plurinacional i plurilingüística de la societat

7 LABORDA, J. J., 2002. Pàgines 52-53

L'opció de la descentralització pot ser creïble a curt termini però es devaluarà, si no s'avança en la reforma de la Constitució, davant als que es reafirmen en exercir el «dret a decidir»

espanyola es veu així atenuat de nou per la timidesa a l'hora de parlar de plurinacionalitat i sobretot, per la por a les conseqüències que tot ell pot tenir en termes d'avenç cap a sobirania pròpia i compartides a escala de cada «nacionalitat» i en l'àmbit estatal respectivament, amb les conseqüents implicacions a escala europea.

Semblava, malgrat això, que les limitacions de l'obertura que contenia la idea de «l'Espanya Plural», per la seva fidelitat al text constitucional i a la necessitat de mantenir l'exclusivitat d'Espanya com a única nació política, podria veure's contrarestades per la pressió reformadora de Catalunya, del País Basc i d'altres Comunitats. Però, finalment, no només la negativa a entrar a discutir la proposta de reforma estatutària basca coneguda com a Pla Ibarretxe –que incloïa una explícita reclamació del «dret a decidir»– sinó també les successives retallades de tot tipus que sofria la proposta de reforma estatutària catalana, tant en el pla simbòlic com en l'institucional i el competencial, frustrarien aquestes il·lusions. Es confirma així que el sostre està posat a l'Estat de les Autonomies i més enllà del mateix només es pot aspirar a un desenvolupament «federalitzant» del «bloc constitucional» que, en qualsevol cas, sempre pot xocar, com així ha estat, amb les interpretacions fonamentalistes predominants en el Tribunal Constitucional.

El Manifest Autòmic, aprovat pel PSOE davant de les eleccions municipals i autonòmiques del maig de 2007 ha vingut, a més, a corroborar el procés de rectifi-

cació del discurs de «l'Espanya plural» mitjançant la conclusió que les reformes estatutàries «nunca han cuestionado el modelo autonómico de nuestra Constitución ni han pretendido reformarlo. Hemos rechazado con firmeza las pretensiones soberanistas, pero también los intentos de regresión autonómica». Tansols la proposta de reforma del Senat en un sentit «federalitzant», conjuntament a una conferència anual de presidents de les Comunitats Autònomes i a un reconeixement major del plurilingüisme, apareixen com l'horitzó cap al qual es considera que es pot avançar des del partit que actualment governa.

Mirant el futur

Es tanca així un cicle en què el nacionalisme espanyol es mou entre les idees de «Nació de nacions» i «Nació de ciutadans», ambdues cegues malgrat les seves diferències, davant l'exigència legítima de reconeixement de les altres identitats nacionals en temes d'igualtat i amb capacitat política per reivindicar els seus drets col·lectius. La idealització per part de les principals forces d'àmbit estatal de la «Transició política» i de la Constitució de 1978 com a mites fundadors d'una nova «Espanya de les Autonomies», en no anar acompanyades a més d'uns fonaments comuns que podrien donar la condemna radical del genocidi franquista –com estem veient a través del debat sobre la Llei de la Memòria Històrica–, ha demos-

Keating pronostica que si els Estats membres de la UE imposen moltes restriccions als governs subestats incentivaran a les nacions a convertir-se en Estat

trat ser un obstacle creixent per qualsevol intent «perifèric» per superar des dels processos de reforma estatutària les seves profundes limitacions.

Malgrat tot, sembla evident que, malgrat reconèixer el pes innegable d'un «nacionalisme espanyol antinacionalista», les identitats espanyola, catalana o basca són percebudes com a compatibles i fins i tot assumides com a tals per un nombre creixent de ciutadans i ciutadanes que, a més, se senten també europeus. En aquestes condicions de relatiu desfasament entre l'evolució de la realitat social i el seu reflex jurídic-polític, el fet que la tasca de qüestionar la mitificació de la «Transició política» i de construir un nou marc de diàleg i respecte entre els diferents nacionalismes es materialitzés en una efectiva reforma constitucional segueix essent un repte pendent. Si aquest horitzó s'allunya massa, probablement dins del País Basc i Catalunya l'opció de limitar-se a seguir el camí de la descentralització política pot ser creïble a curt termini però anirà devaluant-se enfront a la d'aquells que es reafirmen en voler exercir el seu «dret a decidir» en front a les més o menys permanents traves del «centre»; però també és probable que dins de l'Estat espanyol els «neorregionalistes» en ascens vagin debilitant un nacionalisme espanyol reactiu i amb por al futur. Davant d'aquest panorama cal pensar en dues possibles vies de superació a mig termini d'una «Espanya» que se sentiria incapaç de controlar les tendències centrífugues: una primera més difícil, la d'una confederal –segons les demandes

de les diferents Comunitats Autònomes– i plurinacional efectiva mitjançant un nou procés constituent; una altra que exigiria un ampli consens intern de les seves respectives poblacions, seria l'exercici efectiu del «dret a decidir» per part de Catalunya i El País Basc per aconseguir un model propi de «sobirania-associació» tant amb l'Estat espanyol com amb la UE, tenint en compte que, com pronostica Michael Keating, «una UE intergubernamental cuyos Estados impongan muchas restricciones sobre las capacidades de los gobiernos subestatales, incentivará a las nacionalidades a convertirse en Estado, aunque ello no fuera en principio su objetivo prioritario»⁸. |

8 KEATING, M., 2007. Pàgina 29

+ INFO

Libres

BALFOUR, S. i QUIROGA, A., *España reinventada. Nación e identidad desde la transición*. Península. Barcelona, 2007.

BILLIG, M., *Nacionalisme banal*. Editorial Afers. València, 2006.

DARDANELLI, P., *Between two unions. Europeanisation and Scottish devolution*. Manchester University Press. Manchester, 2005.

Articles

KEATING, M., «La integración europea y la cuestión de las nacionalidades». *Revista Española de Ciencia Política*, 16, 9-35. Madrid, 2007.

LABORDA, J.J., «Patriotismo constitucional y Estado democrático». *Sistema*, 108, 5-14. Madrid, 1992.

LABORDA, J.J., «Patriotas y de izquierda» *Claves de razón práctica*, 122, 47-53. Madrid, 2002.

NÚÑEZ SEIXAS, X. M., «Patriotas y demócratas: sobre el discurso nacionalista español después de Franco (1975-1979)». *Gerónimo de Ustariz*, 20, 47-101. Pamplona, 2004.

+ INFO

Fonts

☐ Constitució Espanyola, de 27 de desembre de 1978

☐ Llei orgànica 6/2006, de 19 de juliol. Reforma de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya.

☐ Projecte de Llei Orgànica d'Harmonització del Procés Autòmic de 30 de juny de 1982 (LOHPA)

☐ PSOE, *Declaración de Mérida*. 1998

☐ PSOE, *L'España Plural: la España Constitucional, la España Unida, la España en Positivo*. 2003

☐ PSOE, *Manifiest Autonòmic*. 2007